

Publieke gerechtigheid in discussie

Humanisme en christelijk denken hebben beide een rijke geschiedenis, maar het wordt nu voor beide tijd zich te vernieuwen. Voor christen-democraten betekent dat de opdracht publieke gerechtigheid te herijken. De kern daarbij zal moeten zijn dat publieke gerechtigheid niet versmald wordt tot de rol van de overheid, maar dat het ook gaat om de vorming en oriëntatie van mensen en menselijke verbanden.

Christen-Democratische Verkenningen beoogt wederwoord uit te lokken. De column 'Publieke Gerechtigheid in discussie' van (Prof.dr. H.E.S.) Woldring in 4/96 roept bij mij zo'n wederwoord op.

Woldring vraagt in zijn column aandacht voor het 'communitarisme': een beweging in de Verenigde Staten. Kernpunt van die beweging is dat de mens opgroeit en leeft in maatschappelijke relaties en verbanden, en dat daarin normen en waarden inhoud worden gegeven en worden overgedragen. Dat geeft de mens houvast. Woldring ziet twee belangrijke verschillen met het christen-democratische denken. Het eerste verschil dat hij dan constateert is dat in de christen-democratie de mens "meer is dan de relaties en samenlevingsverbanden waarin

hij leeft. Hij transcendentceert die relaties en verbanden en gaat dus in geen enkel verband op." Woldring maakt dat punt terecht. Ik heb er echter wel behoefte aan aan zijn stelling iets toe te voegen. Juist doordat 'communitarisme' stevig aandacht geeft aan de overdracht van normen en waarden, mag men het communitarisme niet in de hoek van puur horizontaal denken duwen. Juist het inter-generatieel denken (en handelen) geeft inhoud aan het scheppingsverhaal; aan mensen (samen) onderweg. 'Nieuwe wegen, vaste waarden' werd als titel niet zomaar gekozen. Die titel geeft juist ruimte voor de overtuiging dat "in de geschiedenis staan, ook naar de toekomst toe" om een voortdurende kritische reflectie vraagt.

Zeker christen-democraten doen dat in de overtuiging dat Hij die aan het ein-

Dr. R.F.M. Lubbers

de der tijden staat, ons wenkt naar Hem toe te gaan. (Wij zijn immers "naar het beeld van God geschapen.") En ... humanisten hanteren die notie niet. Dat ben ik met Woldring eens; echter laten wij oppassen daarin voor onszelf meerwaarde te stipuleren en humanisten zo onrecht te doen. Humanisten die inter-generatieel denken 'bevrozen' waarden en normen evenmin als christen-democraten dat doen. En daar, waar ook wij bij tijd en wijlen te horizontaal of te gesloten meer bezig zijn met het verleden ('onze waarden'), dan de toekomst (Zijn waarden), moet dat verwijt christen-democraten en humanisten gelijkelijk treffen.

Communitarisme en publieke gerechtigheid

Het tweede verschil dat Woldring markeert betreft 'publieke gerechtigheid'. Woldring citeert W.C.D. Hoogendijk om aan te geven wat daar mee bedoeld wordt.

"Publieke gerechtigheid' heeft niet alleen betrekking op competentiegrenzen en het scheppen van condities, maar ook op een positieve taakstelling: het nastreven van evangelische gerechtigheid in het helpen bevorderen van kwaliteit van samenlevingsverbanden en met name opkomen voor kwetsbaren en zwakken. Dat streven houdt een belofte in: het leven kan worden ervaren als zinvol, ook voor komende generaties, en heeft toekomstperspectief. Juist de normatieve kwalificatie 'publieke gerechtigheid' behoort de overheid dynamiek en elan te geven en haar te maken tot een 'ambitieuze overheid'."

Vervolgens stelt Woldring dat het communitarisme tekort schiet omdat deze beweging zich bij "gerechtigheid zijdens de overheid" beperkt tot "de er-

kenning van vrijheids- en competentie-rechten en verantwoordelijkheden van burgers en van maatschappelijke organisaties. En verder: onpartijdigheid, faire procedures en beteugelen van willekeur. Over 'publieke gerechtigheid' ter aanduiding van de genoemde 'ambitieuze taak' van de overheid, spreken zij niet. Daarin zijn zij semi-liberaal." Bij deze kritiek kan men zich iets voorstellen. Zeker waar in de christen-democratie het woord publieke gerechtigheid nogal eens versmald is tot gerechtigheid zijdens de overheid, zoals die gestalte heeft gekregen in de democratische en sociale rechtsstaat. Het gaat dan om in de wet vastgelegde en via de wet te realiseren (af te dwingen) gerechtigheid.

Bociend is echter vervolgens bij Woldring te lezen dat hij zelf waarschuwt tegen woorden als verzorgingsstaat en verzorgingsmaatschappij. Hij doet dat met de navolgende passage: "Evenals het woord 'verzorgingsstaat', suggereert men met die woorden meer dan men kan waarmaken. De staat verzorgt niet en de samenleving evenmin. De samenleving draagt geen verantwoordelijkheid en is niet zorgzaam, en zij kan dat ook niet zijn. Dat kunnen mensen alleen en maatschappelijke organisaties zijn daarbij noodzakelijk. Daartoe is een uiterst belangrijke taak voor leidinggevende personen in die organisaties en voor de overheid weggelegd. Publieke gerechtigheid betekent niet alleen condities scheppen ter bevordering van de zelfstandigheid van maatschappelijke organisaties, maar ook op zo'n manier condities stellen dat binnen die organisatie zorg, verantwoordelijkheid, zinbesef en de kwaliteit van leven worden bevorderd." Dat vind ik op mijn beurt buitengewoon bociend maar ook verwarrend.

Boeiend omdat Woldring terecht waarschuwt tegen étatisme, èn tegen een vorm van 'samenlevingsdenken' dat de verantwoordelijkheid, het morele besef van de individuele mens uitholt ("dat kunnen mensen alleen"). Verwarrend omdat hij toch recht wil doen aan maatschappelijke organisaties (en naar ik hoop relaties en verbanden van mensen).

Om 'publieke gerechtigheid' dynamiek en elan te geven moet dan volgens Woldring niet alleen ruimte gegeven worden, maar moet men ook "op zo'n manier condities stellen dat binnen de organisatie zorg, verantwoordelijkheid, zinbesef en de kwaliteit van leven worden bevorderd."

Prachtig, maar wie geeft dynamiek en elan (en geloofwaardigheid en menselijkheid)? Dat zijn toch de verbanden zelf. En als deze ethische vulling behoeven (en daarin heeft Woldring gelijk) dan zijn wij terug bij verschilpunt 1. En daarbij zette ik al mijn kanttekeningen.

Vernieuwing

Zou het niet beter zijn te erkennen dat humanisme en christelijk denken beide, ieder voor zich en elkaar positief beïnvloedende en uitdagend, een rijke geschiedenis hebben, maar dat het nu voor beide tijd wordt zich te vernieuwen?

Dat betekent dat mijns inziens voor christen-democraten de opdracht publieke gerechtigheid te herijken. De kern daarbij zal moeten zijn dat publieke gerechtigheid niet versmald wordt tot de rol van de overheid, gebaseerd op de wet en de organen van rechtspleging, maar dat het ook gaat om de vorming en oriëntatie van mensen en menselijke verbanden. Het zedelijk fundament, het doorgeven van de

Boodschap en het daaraan inhoud geven bevat waarachtig veel meer dan de democratische rechtsstaat; en de democratische rechtsstaat als onderdeel van publieke gerechtigheid zal slechts goed blijken te kunnen functioneren als het zedelijk fundament ook in de samenleving zelf aanwezig is en zich manifesteert.

Als wij vaststellen dat humanisten binnen en buiten het communitarisme bezig zijn vast te stellen dat maatschappelijke relaties en verbanden onmisbaar zijn om publieke gerechtigheid inhoud te geven "*and to empower people*" dan is dat reden tot vreugde en nodigt dat uit tot hernieuwd elkaar stimuleren.

Drs. R.F.M. Lubbers is voorzitter van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Forum

In deze rubriek passen kortere bijdragen waarin kort en krachtig argumenten gegeven worden voor een bepaalde opvatting. Bijdragen zijn welkom die in niet meer dan 2000 woorden een prikkelende kwestie neerzetten. De opinie moet passen in de opzet van CDV: het dient te gaan over de strategische vragen achter de politieke actualiteit. Bijdragen die discussie uitlokken verdienen de voorkeur.